

DANAE EVİ'NİN MOZAIKLERİ

Danae House Mosaics in Zeugma

Mehmet ÖNAL*

Danae House was unearthed by my responsibility, on head of Gaziantep Museum Directorate in 2003-4 excavation. The house was named Danae owing to Danae was figured on the mosaics.

Danae-Diktys mosaics were found in shallow pool (impluvium) of inner court. On this mosaics, the chest containing Danae and Perseus washed ashore on the island of Seriphos is described. Danae gets out from the box with her baby Perseus who was embraced by her, over against pirate Diktys extends his hand to baby Perseus. One of the fisherman holds cover of the chest, the other looks at inside it. Similar scene like Danae-Diktys were find few on the other mosaics. The scene were described on the wall and vase painting. On these grounds, the Danae mosaics of Zeugma is rare.

Geometrics desing mosaics are seen on the ground of perystyle, living room, resting room and latrine. The motifs of geometric mosaics are intersecting circles forming quatrefoils, row of tanged outlined with serrated fillets, shaded three-strand guilloche, meander and row of tangent four-pointed stars as saltires, with in crosslets of 5 poised tesserae. These geometric motifs are also seen on the ground mosaics of the other houses of Zeugma.

Owing to location of Danae House is higher than Birecik Dam lake, its mosaics are left on-site in original rooms which they were found.

Keywords: Danae, Dyktis, Danae Evi, Zeugma, Mozaik, Geometrik Mozaik, Roma Dönemi, Gaziantep Müzesi, mosaics, Harran Üniversitesi

Danae Evi, Zeugma antik kentinde, Ayvaz Tepesinin kuzey eteğinde, C Bölgesinde yer alır. Dionysos Evi'nin batı bitişiğindedir. Gaziantep Müze Müdürlüğü başkanlığında 1998, 2003 ve 2004 yılı kazılarında¹ büyük bölümü meydana çıkarılmış olup, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü başkanlığında 2006 yılında yapılan kazıda² da iç avlunun güney bitişiğinde Üç Güzeller mozaığının bulunduğu oda gün ışığına çıkarılmıştır. Evin mozaikteki Danae betimi nedeniyle, bu evin adı Danae Evi olarak adlandırıldı.

Danae Evi, Zeugma kentinin yapısına uygun olarak, yamaçlara yerleştirilen Fırat nehri manzaralı yerleşim terasına inşa edilmiştir³. Doğu, güney ve batı odaları yer yer yumuşak kalker ana kayanın düzleştirilmesi ve oyulmasıyla yapılmıştır. Özellikle ana kayaya oyulmuş olan güney odalarında ve kayaya oyulu güney sarnıçdan Sasani yangını esnasında çökme olmuştur. Terasın kuzeyine ise teras duvarları örülmüştür. Kuzeyinde, yamacın eğiminden dolayı tahribatların olmuş olmasıyla, evin sokakla olan bağlantısı tespit edilememiştir. Danae Evi'nin batı yarısında, II. evre yerleşiminin yoğun olması nedeniyle, kazı çalışmasında II. evreden itibaren derinleşilmemiştir.

* Doç. Dr. Mehmet ÖNAL, Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 63300 Osmanbey yerleşkesi Şanlıurfa-Türkiye.
E-mail: monalbz@yahoo.com

1 Önal 2004: 179-194. Danae Evi'nin 1998 yılı kazısı Gaziantep Müze Müdürü Yrd.Doç.Dr. Rifat Ergeç Başkanlığında, 2003 ve 2004 yılı kazıları Gaziantep Müze Müdürü Hamza GÜLLÜCE başkanlığında, Arkeolog Ali KORKMAZ, Umut ALAGÖZ, Gülşen YAĞCI, Müslüm ÖZBAYINDIR, İbrahim ÇELİK'in katılımıyla sorumluluğumda yapılmıştır.

2 Görkay 2007: 77 Fig. 23

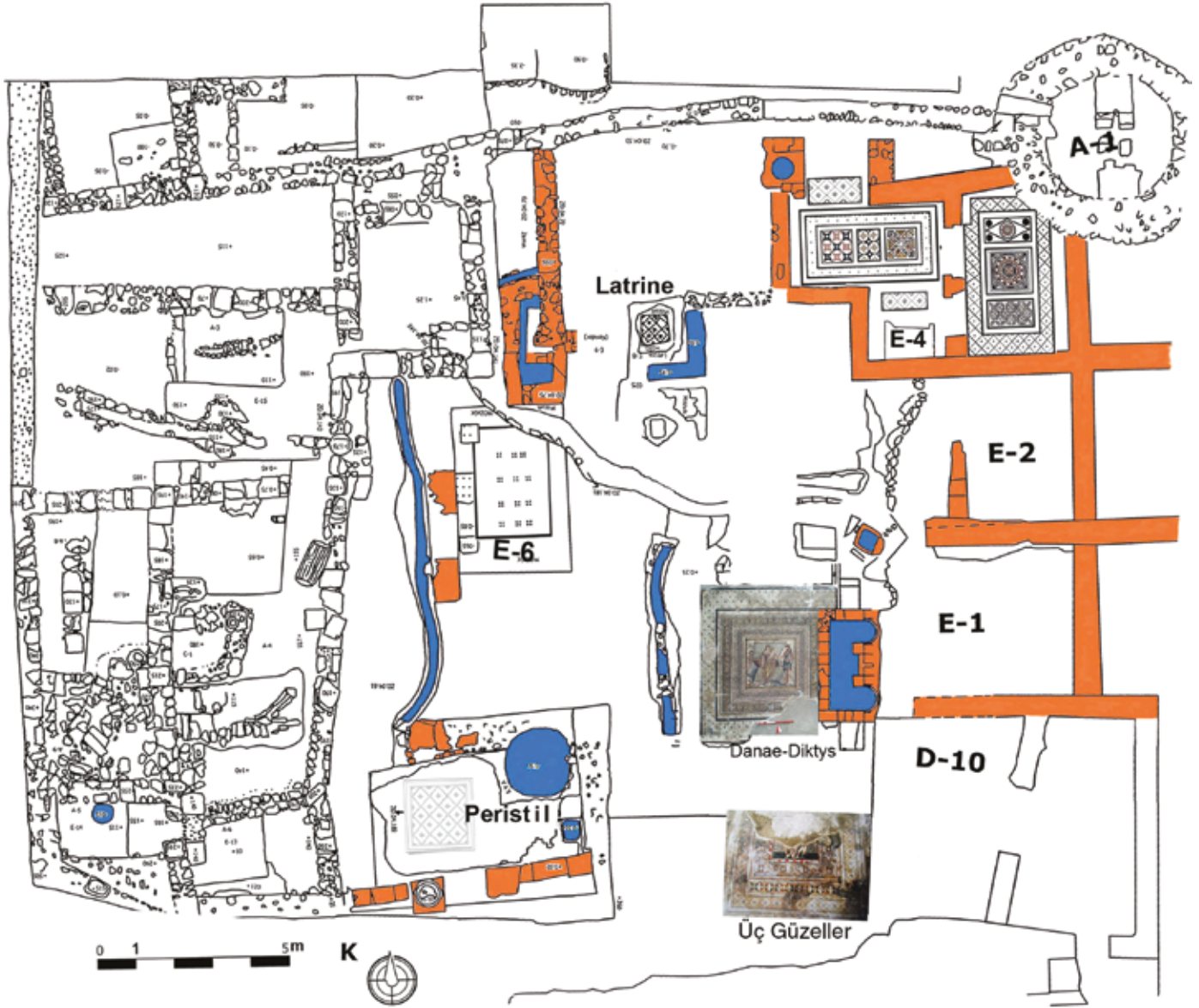
3 Danae Evi'nde, yaklaşık 0.30-0.80 m. kalınlığında yangın geçirmiş kültür katı, bunun üstünde 1.00-1.50 m. II Evre katı, bunun da üstünde 2 m. erozyon toprağının olması nedeniyle kazı çalışması 4 yıl sürmüştür. II. evre kalıntılarının yoğun olmasıyla, kuzey batısı tam olarak meydana çıkarılamamıştır. II. yerleşimciler tarafından devşirme malzeme olarak kullanılan duvar taşları, sütunları v.b. mimari, mozaikler haricinde tamamen tahrip edilmiştir.

Danae Evi'nde 2 dönem yerleşimi saptanmıştır. En altta yaklaşık 0.30-0.80 m. kalınlığında küllü ve kerpîç kırıklarından oluşan Roma kültür katı (M.S. 2. ve 3. yüzyılın ilk yarısı) yer alır. Danae Evi bu dönemde yapılmıştır. Bunun üstünde duvarları, kesme blok ve sütun tamburları gibi devşirme taşlarla örülen odalar, kaba yontulu taşlar ile küllü ve sert toprak tabakasından oluşan 1.00-1.50 m. kalınlığındaki Doğu Roma dönemi kültür katı (M.S 5-7. yy) mevcuttur. Roma mimari kalıntıları II. evrede devşirme malzeme olarak kullanılmıştır.

Danae Evi, peristil etrafına dizilen odalardan oluşur (Plan 1). Plan olarak Zeugma'da bulunan Roma dönemine ait diğer evlere yakın benzerlik gösterir. Evin kuzey girişinin solunda, tabanı mozaik döşeli, birbirine geçişli 4a-b no'lu iki oda yer alır. Bu odayla iç avlu arasında tabanı mozaik döşeli latrina bulunur. İç avlu, Danae-Diktys tasvirli mozaik döşeli sığ havuz (İmpluvium), çeşme teknesi ve koridorlardan oluşur. Güneyinde tabanı Üç Güzeller mozaik betimli mekan, batısında tabanı geometrik mozaik desenli peristil, kuzey batısında taban mozaik geometrik desenli 6 no'lu oda, iç avlunun doğu bitişiğinde ise, iç avludan yaklaşık 1.20 m yüksekte, zeminleri ana kayanın düzleştirilmesiyle yapılmış iki adet servis odası (E1-E2) yer alır. Evin kuzey batısında, II Evre kalıntıları nedeniyle derinleşilememiştir. Ama II. evre kalıntıları arasında, yer yer yüksekçe korunmuş I. Evre duvarlarından Danae Evi'ne ait biri kayaya oyulu sarnıçlı üç adet odanın varlığı tespit edilmiştir.

Resim 1
Danae Evi'nin genel görünümü

Plan 1
Danae Evi, Zeugma.

Danae Evi'nde tabanı mozaik döşeli mekanlar:

4 No'lu Oda (E-4) (Resim 2-4)

Danae Evi'nin kuzey girişinin solundadır. Birbirine geçişli iki odadan (Ön ve Arka Oda) oluşur.

a. Oda 4a (Ön Oda) (Resim 3)

Mimari:

L planlı ön oda 4.45 x 4.05 m. ebadındadır. Ana kaya oyularak yapılmış olan güney duvarı yaklaşık 1.40 m.yüksekliğinde korunmuştur. Duvarda sıva ve duvar resmi yer yer korunmuştur. Kuzey duvarı 0.45 m., batı duvarı ise 0.12 m. yüksekliğinde günümüze ulaşmıştır. Taban mozaikindeki bant deseni, duvar kenarlarına yapılan geniş süpürgelikle kapatılmıştır. Odanın güney duvarı yakınında, 1.25 x 82 m. ölçüsündeki kısımda mozaik döşeme yoktur. Burada ana

Resim 2
Oda 4

kaya zemin kabaca düzeltilmiş olup, koltuk veya dolap izi biçimindedir. Hatta çıkıntı yeri, sanki koltuk kolunun yerini anımsatmaktadır. Bu nedenle, zeminin bu şekilde yapılması, buraya bir nesnenin sabitlenmiş olduğunu akla getirmektedir. Ön kısmına, aynı genişlikte yapılmış olan geometrik desenli dikdörtgen mozaik panosu da bu kısmın vurgulanmasına katkı sağlamaktadır. Oda girişi kuzeyden 1.75 m. genişliğindedir. Girişin sağında kayaya oyulu, armut formu sarnıç yer almaktadır.

Mozaik (Çizim 1-2):

Tarihi: M.S. 3. yüzyılın ilk yarısı

Şu anki yeri: Danae Evi'nin 4a Odasında in situ, Zeugma

Malzemesi: Taş

Renk: Beyaz, siyah, gri, kahverengi, pembe, sarı, bulut mavisi

Tessera ölçüsü: 90T/dm²

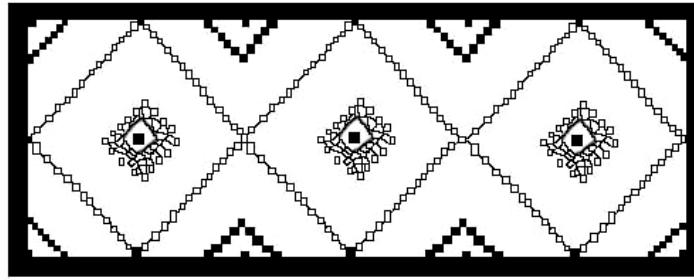
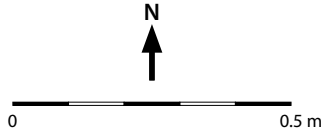
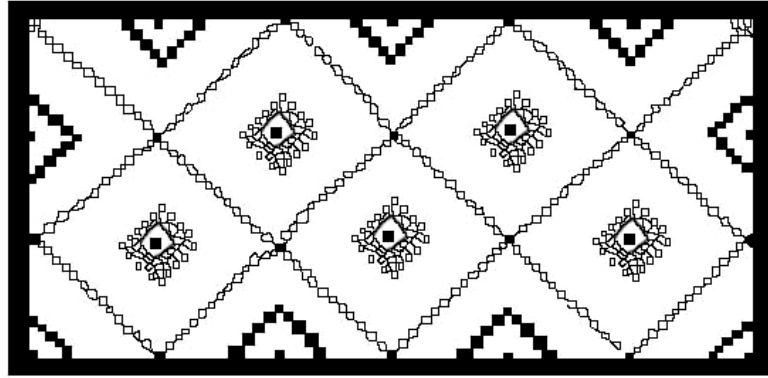
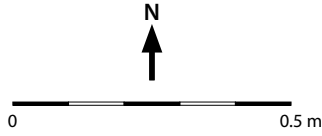
Ebadı: 4.45 x 3.25 m; Ana pano 3.05 x 1.30 m; Bordür 0.45 m.

Odanın tabanı geometrik desenli mozaik döşelidir (Resim 1-2, Çizim 1-2)⁴. Girişte, kapı eşiğindeki mozaikte geometrik desenli dikdörtgen pano yer alır. Çift sıra tesseralı çizgiyle çerçevelenen dikdörtgen panoda, testere dişli çizgilerden oluşan ızgara deseni görülür; eşkenar dörtgenli her bölümde testere dişli çok renkli küçük kareler yer alır. Panonun sağ ve solunda, beş tesseredan oluşan haç ve küçük kare desenleri vardır (*Décor* I, pl. 124b).

Oda tabanında en dışta kalın bant mozaik sınırını belirler. Mozaikte bakışlı yerleştirilen basamaklı ikizkenar üçgen dizisi arasında, seyrek yerleştirilen testere dişi biçimli kare dizili bordür dikdörtgen ana panoyu çevreler. Ana panoda, çift sıra tesseralı çizgiyle çerçevelenen iki kare pano arasında bir

Çizim 1
Oda 4a mozaigi; Danae Evi

4 Mozaik çizimleri Sanat Tarihçi İsmail POLAT ile arkeolog Gülşen YAĞCI tarafından yapılmıştır.

Çizim 2
Oda 4a mozaïği; Danae Evi

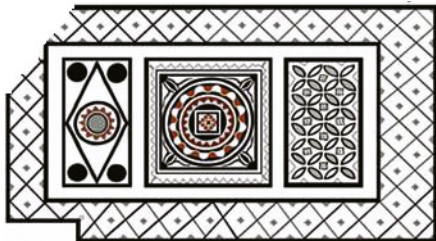
dikdörtgen pano yer alır. Bunlardan ilk panoda, dik şekilde, siyah ve kahverengi renkte dört kollu yıldız desenleri mevcuttur (*Décor I*, pl. 184e). Kollarını haç desenli kare birleştirir. Dikdörtgen biçimli olan diğer panoda, dik yerleştirilen, dört iç ve içbükey kareler oluşturan kesişen daireler tasvir edilmiştir (*Décor I*, pl. 238b). İğler sarı, kareler kahverengidir. Dairelerin merkezinde beyaz, sarı renkli küçük kare desenleri yer alır. Diğer kare panoda ise, sekiz paralelkenarlı yıldız deseni vardır. Paralelkenarların oluşturduğu her eşkenar dörtgen içinde üç boyut perspektifli dikdörtgen desenleri yer alır. Ayrıca, panonun köşelerinde kare, aralarında ise üçgenler tasvir edilmiştir.

Odanın güneyindeki mozaikte, geometrik desenli dikdörtgen pano yer alır. Çift sıra tesserallı çizgiyle çerçevelenen dikdörtgen panoda, kum saati oluşturan eşkenar dörtgen dizisinin testere dişli çizgilerinde her diş, kare biçimli dört tesseradan oluşur. Her bölümde testere diş biçiminde üç renkli küçük kare desenleri yer alır. Panonun doğusunda, beş tesseradan oluşan haç desenleri mevcuttur.

b. Arka Oda (Resim 4, Çizim 3)

Mimari:

Ön odadan bu odaya iki kapı girişi mevcuttur. Kapı pervazının geçirildiği yuvası, iki giriş arasındaki blok taşa dikey kanal biçiminde görülmektedir. Bu oda dikdörtgen planlı olup, 4.40 x 2.35 m. ebadındadır. Güney ve doğu duvarları ana kayanın oyulmasıyla yapılmıştır. Duvar yüzeyleri sıvalı ve duvar resimlidir. Duvarda kırmızı bant resmi kısmen korunmuştur. Odanın kuzey doğu köşesine II. evre de (M.S. 5. - 6. yüzyıl) dairevi planlı seramik fırını inşa edilmiş olması nedeniyle, bu köşesindeki duvarları tahrip olmuştur. Kısmen taban mozaığının üstüne inşa edilen bu fırının duvarları kaba yontulu ve moloz taşlarla örülü olup, bağlayıcı olarak çamur kullanılmıştır.

Çizim 3
Oda 4b mozaïği; Danae Evi

Resim 3
Oda 4a

Mozaik:

Tarihi: M.S. 3. yüzyulun ilk yarısı

Şu anki yeri: Danae Evi'nin 4b odasında in situ, Zeugma

Malzemesi: Taş

Renk: Beyaz, siyah, gri, kahverengi, pembe, sarı, bulut mavisi

Tessera ölçüsü: 80-90T/dm²

Ebadı: 4.40 x 2.35 m.; Ana pano 2.95 x 1.50 m.; Bordür 0.30 - 0.45 m.

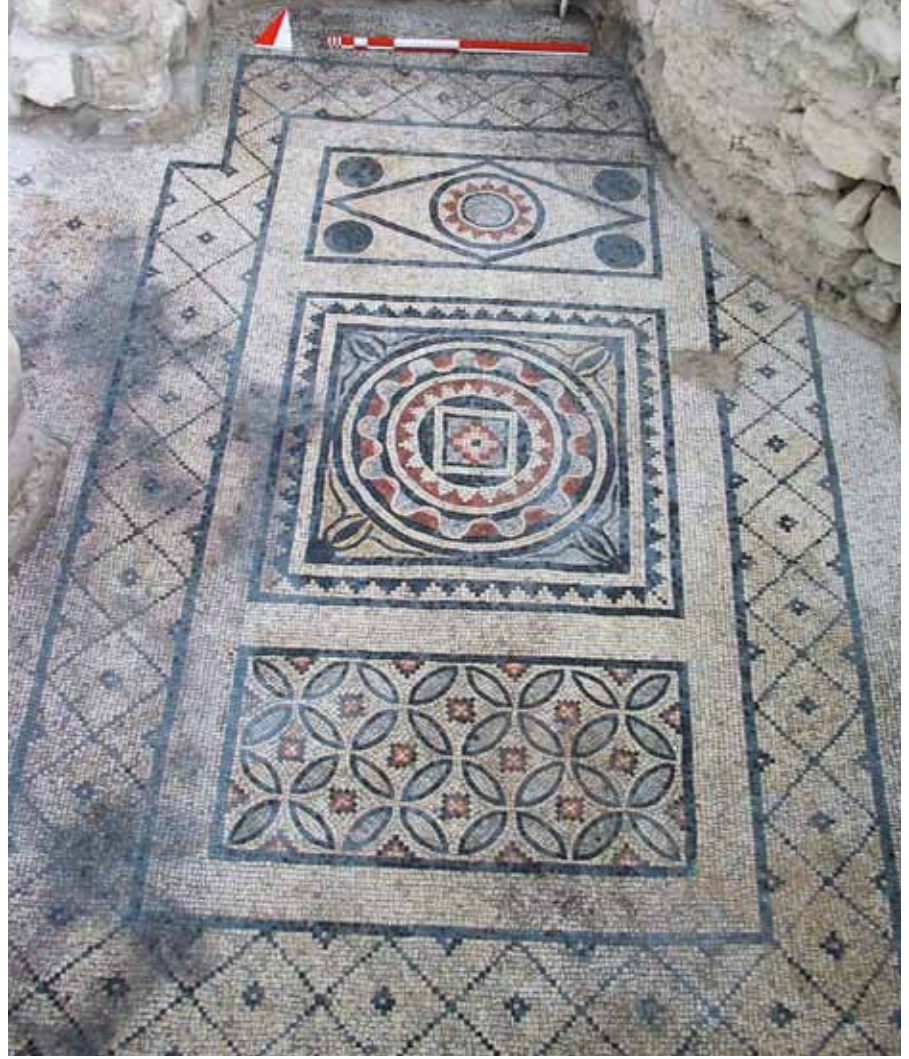
Oda tabanı geometrik desenli mozaik döşelidir (Resim 3, Çizim 3). Mozaikte çift sıra tesseralı çizgiyle çerçeveselenen dikdörtgen ana panoda ortada kare, her iki tarafında dikdörtgen panolar yer alır. Güneydeki dikdörtgen panoda, dik yerleştirilen, dört iç ve içbükey kareler oluşturan kesişen daireler tasvir edilmiştir. İçler siyah beyaz, kareler beyazdır. Karelerin merkezinde çok renkli küçük kare desenleri yer alır. Kare panoda, merkezi iç içe eşkenar dörtgen desenli disk, dışa doğru sırasıyla dairevi biçimde testere dişli kuşak, çok renkli, yatay gölgeli bitleştirilmiş çan dizili kuşak (dalga kuşağı) ve siyah çizgiyle çevrenir. Köşelerinde filizli iç tasviri yer alır. Dikdörtgen kuzey panoda merkezi disk desenli eşkenar dörtgen deseni vardır. Disk, kahverengi piramit kuşağıyla çevrenir. Panonun her köşesinde de siyah diskler görülür.

Ana pano, kum saati oluşturan eşkenar dörtgen (baklava dilimi) dizili bordürle çerçeveselenir. Testere dişli çizgilerinde her diş, kare biçimli dört tesseredan oluşur. Her bölümde testere dişi biçiminde küçük kare desenleri yer alır.

Benzerleri:

Geometrik desenlerin benzerleri Zeugma ve çağdaşı diğer antik kentlerde de görülmektedir. En yakın benzerleri ise, Zeugma'da Euphrates Evi'nin yemek odasında⁵ görülür. Burada da, sekiz paralelkenarlı yıldız deseni ve paralelkenarların oluşturduğu her eşkenar dörtgen içinde üç boyut perspektifinde desenler yer

5 Önal et. al. 2007: 149-150 ; Önal 2009: 73

Resim 4
Oda 4b

almaktadır Ayrıca, dik yerleştirilen, dört iç ve içbükey kareler oluşturan kesişen daireler de her iki evde mevcuttur. Dik şekilde, siyah ve kahverengi renkte dört kollu yıldız desenleri ile merkezi iç içe eşkenar dörtgen desenli disk ve köşelerinde filizli iç tasviri ise Euphrates evinin iç avlusunda sığ havuzun taban mozağindeki nehir tanrıları mozağindeki desenlere⁶ benzemektedir.

6 No'lu Oda (E-6)

Peristilin kuzeyinde, iç avlunun kuzey-batısında yer alır.

Mimari:

Dikdörtgen planlı olan bu oda⁷ 4.05 x 3.26m ebadındadır. Işığını peristil ve iç avludan almış olmalıdır. Duvarları kısmen temel seviyesinde korunmuştur⁸. Mozağın kırılan kısımlarından, mozağın altında kuzey-güney doğrultusunda atık su kanalı olduğu görülmektedir.

6 Önal *et. al.* 2007: 157-165 ; Önal 2009: 62

7 Önal 2004: 181 fig. 6

8 Duvara ait kesme blok taşlarının sökülerek Doğu Roma Dönemine ait olan II. evrede kullanıldığı saptanmıştır: Önal 2004: 181

Resim 5
Oda 6

Mozaik:

Tarihi: M.S. 3. yüzyılın ilk yarısı

Şu anki yeri: Danae Evi'nin çalışma odasında in situ, Zeugma

Malzemesi: Taş

Renk: Beyaz, siyah, bulut mavisi

Tessera ölçüsü: pano 25T/dm²

Ebadı: 4.05 x 3.26 m.; Pano 2.95 x 2.10 m.

Odanın taban mozaïği oldukça sade geometrik desenlidir (resim 5). Siyah bantla çevrelenen dikdörtgen panoda, her karesi dört tesseradadan oluşan beş kareli haç deseni üçlü olarak dört sıra halindedir. Mozaïğin batısında, mozaïğin altında yer alan atık su kanalının üzerindeki mozaik döşeme, kare ve dikdörtgen biçiminde tahrip olmuştur. Bu tahribat, tıkanan su kanalının temizlemek için olmalıdır.

Peristil

İç Avlunun batısında yer alır, yaklaşık doğu-batı doğrultusundadır.

Mimari:

Peristil yaklaşık 3.00 x 6.50 m. ebadında, dikdörtgen planlıdır. Doğusunda bilezik kısmı çöken bir sarnıç ile küçük bir havuz yer alır. 0.70 x 0.40 m. ebadında ve 0.40 m. derinliğindeki küçük havuz ana kaya oyularak yapılmış olup, içi kireç harcıyla sıvalıdır. Bu küçük havuza su sağlayan kanal kısmen korunmuştur. Peristilin sığ havuzunun güney kenar taşlarının üstünde sütun kaidesi ele geçmiştir. Buradan sökülen sütun tamburu ise E-6 odasının doğusunda 2. dönem zemini üzerinde bulunmuştur. Peristilin sökülen mimari parçalarının II. dönem yerleşimcileri tarafından devşirme malzeme olarak kullanıldığı saptanmıştır.

Resim 6
Peristil mozaïği

Mozaik:

Tarihi: M.S. 3. yüzyılın ilk yarısı

Şu anki yeri: Danae Evi'nin peristilinde in situ, Zeugma

Malzemesi: Taş

Renk: Beyaz, siyah

Tessera ölçüsü: pano 50T/dm²

Ebadı: 3.00 x 6.50 m.; Pano 1.85 x 1.95 m.

Peristilin tabanı geometrik desenli mozaik döşelidir (resim 6). Mozaikte, üç ve çift sıra tesseralı çizgilerin çerçevelediği kare panoda, testere dışı çizgilerden oluşan ızgara deseni görülür; paralel kenarlı her bölümde testere dışı küçük sarı kareler yer alır.

Latrina

İç avlunun kuzeyinde, Çalışma Odasının doğusunda yer alır.

Mimari:

Duvarları korunmamıştır. Güney ve doğusu 0.75 m. derinliğinde, 0.40 m. genişliğinde kanal ile çevrilidir. Kanalin içi sıvalıdır. Kanalı içerisinde yoğun kömür parçalarına ve demir çivilere rastlanıldı. Bu sebeple, latrinanın oturakları ahşap olmalıdır.

Mozaik:

Tarihi: M.S. 3. yüzyılın ilk yarısı

Şu anki yeri: Danae Evi'nin latrinasında in situ, Zeugma

Malzemesi: Taş

Renk+: Beyaz, siyah, bulut mavisi, sarı

Tessera ölçüsü: 80-90T/dm²

Ebadı : 1.40 x 1.10 m.

Resim 7
Latrina Mozaïği, Danae Evi

Latrinanın güney bitişiğinde kısmen korunmuş taban mozaïği mevcuttur (resim 7). Çift sıra tesseralı çizgiyle çerçeveselenen dikdörtgen panoda, testere dişli çizgilerden oluşan ızgara deseni görülür; paralel kenarlı her bölümde testere dişli küçük kareler yer alır.

İç Avlu (resim 8-12)

Mimari

İç avlu, peristil, dinlenme, ve servis odalarının arasında yer alır. İç avluda, tabanı figürlü mozaik döşeli sığ bir havuz (İmpluvium), çeşme ve teknesi ile kayaya oyulu bir sarnıç bulunmaktadır. Sığ havuz 4.50 x 3.85 m. ebatlarında, 0.14 m. derinliğindedir. Doğu bitişiğinde çeşme ve teknesi yer alır. Benzer iç avlular Zeugma'da bulunan diğer evlerde de görölmektedir; Poseidon Evi.

Sığ havuzun (İmpluvium) tabanı Danae ve Diktys tasvirli mozaikle döşelidir. Sığ havuzun kenar taşları kısmen ele geçmiştir. Bunlardan sadece doğu kenarının taşı korunmuştur. Kenar taşları 0.80 m., uzunluğunda, 0.50 m. genişliğinde ve 0.14 m. yüksekliğindedir. Havuzun diğer kenar taşlarının ise, I. Dönem zemininden 0.90 m. yüksekte ele geçen II. dönem duvarlarında devşirme malzeme olarak kullanıldığı görölmüştür.

Sığ havuzun doğu bitişiğinde çeşme ve teknesi yer almaktadır.

Çeşme:

Teknesi ve ayna kısmı kısmen korunmuş halde günümüze ulaşmıştır. Çeşmenin dıştan uzunluğu 2.96 m. olup genişliği 1.84 m.'dir. Dikdörtgen teknesi aynanın her iki tarafından doğuya doğru yarım daire biçiminde nişlidir. İki niş arasındaki ayna bölümünde kesme blok taş mevcut. Yüksekliği 70 cm., genişliği ise; 63 cm.'dir. Ortasında ise; 30 cm. yüksekliğinde, 10 cm. genişliğinde bir oyuk bulunuyor. Bu kısımda muhtemelen lüle vardı. Zeugma, Poseidon

Resim 8
Danae-Diktys, Danae Evi

Villası'nın iki çeşmesinin de aynalarında bronzdan yapılmış aslan başlı lüleler in situ olarak bulunmuştu⁹. Teknesi tuğla örülü olup, bağlayıcı olarak kireç harcı kullanılmıştır. Nişlerin içi ile ayna taşının ön yüzü duvar resmi kaplıdır. Kısmen korunmuş olan dikdörtgen teknesi 0.60 m. derinliğindedir. Teknenin tuğlalarla örülü olan batı duvarı, 0.10 m. yüksekliğinde korunmuştur. Güneyinde suyun havuza akmasını sağlayan 0.10 m. çapında bir su tahliye deliği mevcuttur. Teknenin tabanı beyaz iri tesseralı mozaikle kaplıdır. 0.10 m. de 100 tessera bulunur. Çeşmenin kuzeyinde sarnıç yer alır.

Sarnıç:

Kalker ana kayaya oyularak yapılmıştır. Armut formu olup, 4.82 m. derinliğindedir. Kare biçiminde 0.45 m. genişliğindeki ağız 0.60 x 0.65 m. ebadında blok taşların dikey olarak yerleştirilmesiyle oluşur. Sarnıcın etrafında, geometrik desenli taban mozaïği mevcuttur (ZD. 03. 103). 2.00 x 0.50 m. ebadındaki bu mozaik sarnıcın batısını ve kuzeyini çevrelemektedir. İç avlunun sığ havuzunun taban mozaïğiyle aynı seviyede olan bu taban mozaïği, I. Evreye (Roma dönemine) aittir. Doğu Roma döneminde ise sarnıcın bileziğine kesme blok taşlar eklenerek, sarnıcın II. dönem yerleşiminin zemin seviyesine kadar 0.70 m. yükseltildiği saptanmıştır.

Mozaik:

Tarihi: M.S. 3. yüzyılın ilk yarısı

Şu anki yeri: Danae Evi'nin iç avlusunda in situ, Zeugma

Malzemesi: Taş

Renk: Beyaz, siyah, pembe, kahverengi, sarı ve grinin tonları.

9 M. Önal, Zeugma, Poseidon ve Euphrates Evleri, Baskıda

Resim 9
Danae Diktys

Tessera ölçüsü: bordür 72T/dm², pano 122T/dm²

Ebadı : 4.50 x 3.85 m.; pano 1.40 x 1.40 m.

Sığ havuzun (İmpluvium) taban mozaïği 4.50 x 3.85 m. ebatlarında olup, güneyindeki sarnıcın çökmesinden dolayı kısmen zarar görmüştür. Mozaïğin merkezinde çift basamaklı üçgen dizisi arasında üçlü örgü kuşağının çevrelediği 1.40 x 1.40 m. ölçülerinde figürlü pano yer alır (resim 8-9). Panoda, Danae ve Diktys konusu tasvir edilmiştir. Mitolojiye göre, “Kral tarafından bir sandığa konularak denize bırakılan kızı Danae ve torunu Perseus, günlerce deniz üstünde dalgalar tarafından sürüklenir. Sabahleyin, Seriphos adasının balıkçılar ı kalktıklarında kıyıya vurmuş bir sandık görürler ve iki balıkçı, korsan Diktys’in nezaretinde sandığı açtıklarında bir kadın ve bebekle karşılaşarak hayretler içinde kalırlar¹⁰. Bu mozaikte işte bu an resmedilmiştir. Beş figürlü bu sahnede, Danae ve oğlu Perseus sandığın içinden çıkarken, balıkçının biri sandığın kapağını tutmakta, diğeri de, içinde başka bir şey var mı diye sandığın içeri karıştırmaktadır. Korsan Diktys iki elini, yorgun Danae’nın kucağında tuttuğu Perseus’u almak için uzatmaktadır.

Mozaikte, dışa doğru, basamaklı ikizkenar üçgen dizileri arasında çok renkli üçlü örgü kuşağı, gamalı haçlı meander kuşağı ve iki siyah bant arasında testere dişi biçimli küçük kare desenlerinden oluşan geniş bordür vardır. Sarı fonda yer alan meander kuşağı tasviri gamalı haç ve karelerden oluşur. Panonun dış kısmında 0.10 m.’ye 8 x 9 tessera düşerken, iç kısımda bu sayı 11 x 12’dir. Mozaikte, kahverengi, pembe, sarı ve mavinin tonları ile siyah ve beyaz renkler kullanılmıştır. Yapılan araştırmada bu konunun figürlü mozaikler içinde ünik olduğu saptanmıştır.

¹⁰ Grimal 1997: 137; Erhat 1989: 87

Tanım:

Mozaikte beş figür tasvir edilmiştir. Bunlar, Danae, bebek Perseus, Diktys ve iki balıkçıdır. Mozaik panosunda, üç boyut perspektifte $\frac{3}{4}$ verilen gri sandıktan Danae, sandığın kenarından sağ eliyle tutarak çıkmaktadır. Sağda bir balıkçı, sandığı hafifçe yukarı kaldırarak Danae'nin dışarı çıkmasına yardım eder. Sol ayağı sandığın içinde, sağ ayağını sandığın dışına atmıştır. Sağ eliyle kucağında oğlu Perseus'u tutar. Danae'nin gövdesi cepheden, başı $\frac{3}{4}$ sola dönük ve hafif eğiktir. Kahverengi kitonunun hafifçe sıyrılmasıyla sağ omuzu az açılmıştır. Ense üstünde kısmen başını örten sarı kimathionu, dizinin üstünde toplanır. Ayak bileği üstüne kadar inen U biçimli kıvrımlar ve dizinin her iki tarafında zikzaklı kıvrımlar görülür. Ayağı sandaletlidir. Ayağının sağında zeminde, çift ağızlı balta, solunda balık oltaları, balık sepeti ve iki balık tasviri yer alır.

Danae'nin sol eliyle kucağında tuttuğu çıplak bebek Perseus'un gövdesi $\frac{3}{4}$ sola, başı $\frac{3}{4}$ geriye Diktys'e doğru dönüktür. Sağ elini Diktys'e doğru uzatır.

Diktys, ayakta sola dönük durur, gövdesi $\frac{3}{4}$, başı profilden verilmiştir. Geniş omuzlu, atletik vücutlu, adaleleri belirgindir. Sağ eliyle Perseus'un sol kolunu tutmakta, dirsekten kırarak yere paralel uzattığı sol eliyle devamındaki hareketin Perseus'u kucağına almak olacağı anlaşılmaktadır. Sol omzundan tutturulan gri kısa tunik giymiştir. Diktys'in sağ kol pazusu ten renginde olmayıp, giysisinin renginde koyu ve açık gridir. Bu koluna kolluk takılı gibi görünse de, bu kısım antik dönemde onarım görmüş olmalıdır. Çünkü, kolun orijinal alt dış çizgisi (kontur) korunmuş haldedir.

Diktys'in gri konik başlığının bastırmasıyla yanlara taşan saç lüleleri alın ve yüzü çevreler. Şişkin alınlı, biçimli küçük burunlu, küçük dudaklı, açık ağızlı ve kısa sakallıdır. Yüzünde acımanın verdiği üzüntü ifadesi vardır. Etkili bakan gözünde göz bebeği belirtilmiştir. Işığın değdiği şakağında beyaz ve açık pembe tesseralar kullanılmıştır.

Panonun solunda sandığı kaldırırken tasvir edilen balıkçının çıplak gövdesi cepheden başı $\frac{3}{4}$ sağa Danae'ya doğru dönüktür. Geniş omuzlu, dar belli atletik vücutlu, genç bir delikanlıdır. Gür saç lüleleri alın ve yüzü çevreler. Geniş alınlı, patetik bakışlı, küçük burunlu, açık ağızlı, kalın alt dudaklı ve ince küçük çenelidir. Yüzü heyecanlı ifadelidir. Danae'nin gözlerine odaklanan iyice açılmış gözleri oldukça etkilidir.

Sağda diğer balıkçı eğilerek sandığın içini karıştırmaktadır. Çıplak gövdesi $\frac{3}{4}$, başı profilden verilmiştir. Kısa boyunlu, geniş alınlı, kemerli burunlu, hafif açık ağızlı ve güçlü çenelidir. Döşü geniş olup, atletik görünümüdür.

Stil:

Mozaikte, güçlü ışık-gölge kullanımı ve resimsel düzenleme görülmektedir. Işık sağdan sola doğru Danae-Diktys konulu sahneyi aydınlatır. Işığın ilk değdiği yerlerde beyazlık belirgin olup, sola doğru koyulaşır. Gölgele figürlerin ayaklarında sola düşük olarak sahne zemininde görülür. Işık gölgeyle figürler, hatlar ve nesnelere daha ayrıntılı ve etkili vurgulanmıştır.

Özellikle $\frac{3}{4}$ görünümünde verilen sandıkta üç boyut perspektif belirgin biçimde izlenilmektedir.

Soldaki balıkçı ile Diktys'in bakışı Danae'nin gözünde kesişirken, Danae'nin gözleri ise iki bakış arasında boşluğa bakmaktadır.

Resim 10
Danae-Diktys mozaik ayrıntı

Danae'nın yorgun görünümlü oval yüzü, oldukça sert ifadelidir (resim 10a). Kısa alın altında ileri çıkık kalın kaşlar, derinde gözler, keskin bakış, iri burun ve çizgi halinde verilmiş ağız yer alır. Alın, kaşlar ve burun çevresi sert hatlara sahiptir. Yüzünde melankoli, hüznün, çaresizlik ve umutsuzluk hakimdir. Yüz, boyun ve sağ kolundaki ten rengi ve hat yuvarlaklığı pembenin tonlarıyla belirtilmeye çalışılmıştır. Omuz ve sağ kolu yosun renkli tek sıra tesserayla konturlanmıştır.

Danae'nın gövdesinin renk tonlamalarında pembe tesseralar kullanılırken, Diktys'in gövde hatlarını belirtmede kahverengi renk tonlamaları kullanılmıştır. Vücudunda ışığın tenine değdiği yerler beyaz ve açık kahverengi, gölgede kalan kısımlar koyu geniş hatlarla belirtilmiştir. Diktys ve balıkçının vücudunda ise kontur çizgisi kullanılmamış, pembe ve kahverenginin ton farklılıklarından yararlanıp doğal bir görünüm verilmiştir.

Balıkçının yüzünde ışığın değdiği yerler beyaz noktalı olup, renk tonlaması boyuna doğru koyulaşır. Yüz hatları iri tesseralarla ve az sayıda renk tonuyla belirtilmiştir. Diğer balıkçının da sağ omzunda anatomi bozukluğu görülür. Bu omuz sanki yapıştırılmış gibidir. Figürlerin vücuttaki adaleler ayrı ayrı belirgin biçimde vurgulanmıştır.

Benzerleri:

Danae-Diktys konusunun mozaiklerdeki tasvirine nadir olarak rastlanır. Bunlardan biri, Tunus'da Thyna (Thaenae) kentinde Büyük hamamın soğukluk odasının mozaik döşemesinde¹¹ görülür. Bu mozaikte de Danae'nın Seriphos adasında sandıktan çıkışı tasvir edilmiştir. Zeugma Danae-Diktys tasviri genel olarak Thyna'daki Danae tasvirine benzese de, gerek üslup, gerekse konunun Danae'ya odaklanmasıyla, bundan oldukça farklıdır.

Diğer bir Danae-Diktys tasvirini, Pompei'de bir freskte¹² görmekteyiz. Bu sahnede, Danae'nın sandıktan çıkış sonrası tasvir edilmiştir. Danae, sandığın yanında kayalığa sağa dönük profilden oturur, karşısında Diktys ve bir balıkçı profilden ayakta durmaktadır. Bakışların Danae'de odaklanmasıyla, Zeugma Danae mozaikine benzese de, vücut hatlarının yuvarlaklığı ve ışık gölge oyununun daha etkili verilmesiyle, Pompei'deki fresk daha erken bir döneme işaret etmektedir.

Karşılaştırma:

Danae'nın sağ eliyle sandığa dayanması tasviri, Antiochia'nın Paris'in Seçimi mozaikinde üç tanrıça'dan Aphrodite'nin¹³ duruşuna benzer. Ama, Aphrodite'nin gerek giysisinin sol omzundan doğal sıyrılışı, gerekse çıplak kolunun daha zarif işlenişi daha başarılı ve doğal olup, tarih olarak Danae'den daha önceye işaret etmektedir.

Danae'nın yüz stili, Zeugma Euphrates Evi'nde bulunan nehir tanrıçasına¹⁴, hüznü sert yüz ifadesi, derinde gözler, kemerli burun ve çizgi biçiminde verilen ağızla benzerdir. Zeugma dışından ise, Antiochia'da "Kırmızı Zeminli Evin" (Red Pavement) mozaikindeki Melager ve Atalanta, Phaedra - Hippolytos ve Adonis'in vedası figürlerinin¹⁵ üzüntülü sert ifadeli yüzleriyle benzeşmektedir.

Resim 11
Danae-Diktys mozaikinin ayrıntı

Resim 12
Danae-Diktys mozaikinin ayrıntı

11 Dunbabin 1978: 43, 273; Massigli 1912: 4-5 Pl. IV, 2; Monteagudia 2000:146 fig.2

12 LIMC III,1986, 325-337, "Danae" (J.-J. Maffre)

13 Cimok 2000: 31; Dunbabin 1999: Fig.166; Kondoleon 2001: fig.58

14 Önal 2009: 64; Önal et. al. 2007: 165

15 Cimok 2000: 73-83; Levi 1947: 70-89

Resim 13
Nehir tanrıça ve tanrıları, Euphrates Evi,
Zeugma

Her ne kadar biri profilden diğeri $\frac{3}{4}$ olsa da Diktys'in yüz hatları (resim 10b), etkili bakış, biçimli küçük burun, geniş yanak ve kısa sakal ile Zeugma Euphrates Evi'ndeki Ephrates tasviriyile¹⁶ benzeşir.

Üç Güzeller Mozaïği

Üç güzeller mozaïğinin meydana çıkarıldığı mekan¹⁷, iç avlunun güney doğu bitişiğindedir. Sığ havuzun güneyindeki çöken sarnıç, Üç Güzeller mozaïğinin ana panosunun bir kısmının da tahrip olmasına neden olmuştur. Üç Güzellerin tasvir edildiği¹⁸ ana panoyu çevreleyen bordürde yer alan geometrik desenler, Zeugma, Poseidon Evi'nin yemek odasındaki Pasiphae-Daidalos mozaïğindeki bordüre yakın benzemektedir. Bu bordürde, üç boyut perspektifli gamalı haçlı meander ve kare desenleri görülür. Bordürün dışındaki panoda ise, kahverengi renkte dört kollu yıldız dizisi yer alır. Bu bordürlerin tasarımı ve desenleri, küçük ayrıntılar dışında her iki evde (Danae Evi, Poseidon Evi) de birbirine yakın benzemektedir.

Sonuç:

Kireç taşı ana kayanın düzeltilmesi ve oyulmasıyla yapılan Fırat nehri manzaralı yerleşim terasında inşa edilmiş olan Danae Evi, Zeugma'da meydana çıkarılan diğeri Roma dönemi evleriyle genel olarak yakın plan benzerliği göstermektedir. Bu benzerlik Peristil ve İç avlu etrafına dizilen odalar ve güneyde ana kayaya oyularak yapılan odalar olarak görülmektedir. Ayrıca, kayaya oyulmuş çok sayıda sarnıç ile yerleşim terasına uygun olarak ev girişinin kuzeyden olması da bunlara ilave edilebilir. Yerleşim terasına bağlı olmaktan ileri gelen farklılıkları ise, 4 no'lu mekanın iki odanın birleşmesinden oluşması, güney odalarının zemininin peristilden yaklaşık 1 m. yüksekte olması ve olasılıkla aynı anda birkaç kişiye hizmet vermiş olan L planlı latrinasıdır. Zeugma kazılarında da benzer planda latrinalar bulunmuştur. Latrinanın büyüklüğü evdeki fert sayısı ile ilgili olduğu kadar, latrina kültürüyle de ilgili olması muhtemeldir.

Danae Evi'nin peristili, dinlenme odası, oturma odası ve latrinanın tabanı geometrik desenli mozaikle döşelidir. İç avlunun sığ havuzu Danae-Diktys tasvirli mozaik, güneydeki mekanın tabanı ise Üç Güzeller tasvirli mozaik döşelidir.

Danae-Diktys mozaïğinde, güçlü ışık-gölge kullanımı, renk perspektifi ve üç boyut perspektifi görülür. 4 no'lu odada, paralelkenarların oluşturduğu her eşkenar dörtgen içinde üç boyut perspektifinde geometrik desenler, Üç Güzellerin tasvir edildiği ana panoyu çevreleyen bordürde ise üç boyut perspektifli gamalı haçlı meander ve kare desenleri yer alır.

4 nolu odanın taban mozaïğindeki geometrik desenlerin benzeri, Zeugma'da Euphrates Evi'nin yemek odasında ve İç avlusunun sığ havuzunda görülür. Ayrıca, Üç Güzellerin tasvir edildiği ana panoyu çevreleyen bordürde yer alan geometrik desenler Zeugma, Poseidon Evi'nin yemek odasındaki Pasiphae-Daidalos mozaïğinin bordüründeki desenlere yakın benzerdir. Ayrıca, her iki mozaïğin oldukça küçük tesseralı olması bu benzerliği daha da pekiştirmektedir.

16 Önal 2009: 63; Önal et. al.2007:160

17 Görkay 2007: 77 fig. 23

18 Üç Güzeller mozaïği Doç.Dr.Kutalmış GÖRKAY tarafından yayına hazırlanmaktadır.

Resim 14
Üç güzeller mozaïği ayrıntı, Danae Evi
(Kutalmış Görkay 2007)

Resim 15
Pasiphae-Daidalos mozaïği ayrıntı,
Poseidon Evi, Zeugma

Danae-Diktys figürleri, Zeugma Euphrates Evi'nde bulunan nehir tanrıçası ve tanrısına sert yüz ve hüünlü ifadeyle benzerdir. Zeugma dışından ise, Antiochia'da "Kırmızı Zeminli Evin" (Red Pavement) mozaïğindeki Melager ve Atalanta, Phaedra-Hippolytos ve Adonis'in vedası figürlerinin üzüntülü sert ifadeli yüzleriyle benzeşmektedir. Danae Evi, sadece figür tasvirlerinin üslubuyla değil, gometrik desenlerle de Zeugma'daki Euphrates Evi'nin mozaïğiyle karşılaştırılabilir. Desen ve üslup benzerliği nedeniyle, Danae Evi mozaikleri ile Euphrates Evi ve Poseidon Evi mozaikleri arasında sanatçı, atölye ilişkisinin olması mümkün görölmektedir.

Kaynakça

- Cimok 2000 F. Cimok, A Corpus Antioch Mosaics, İstanbul.
- Décor* C. Balmelle v.d., *Le Décor géométrique de la mosaïque romaine* (Paris, 2002) (2 vol.).
- Dunbabin 1978 K. M. D. Dunbabin, The Mosaics of Roman North Africa, Oxford.
- Dunbabin 1999 K. M. D. Dunbabin, Mosaics of the Grek and Roman World, Cambridge.
- Erhat 1999 A. Erhat, Mitoloji Sözlüğü, İstanbul.
- Grimal 1997 P. Grimal, Sevgi Tamgüç (çev.) Mitoloji Sözlüğü, Yunan ve Roma, İstanbul
- Görkay 2007 K. Görkay, “Zeugma/Seleukeia-Apameia”, Gaziantep, Dört Yanı Dağlar Bağlar, İstanbul, r. 23.
- Levi 1947 A. M. P. Levi, Antioch Mosaic Pavements I-II, Princeton.
- Kondoleon 2001 C. Kondoleon, Antioch, The Lost Ancient City, Princeton.
- Massiglı 1912 R. Massiglı, Musee de sfax, Paris
- Monteagudia 1998 G. L. Monteagudia “Elmito de Perseo en los mosaicos romanos. Particularidades hispanas” Espacio, Tiempo, Forma, Serie II, Historia Antigua, 11.
- Monteagudia 2000 G. L. Monteagudo, “Perseo, viajero a Occidente. Documentos musivos” L’Africa romana XIII Djerba, Roma, 146.
- Önal 2004 M. Önal, “Belkıs/Zeugma 2003 Yılı Kazı Çalışmaları”, 14. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, 179-194.
- Önal et. al. 2007 M. Önal – F. Bulgan – H. Güllüce – A. Beyazlar – B. Balcıoğlu – T. Atalay, Rıfat Ergeç (ed.), Belkıs/Zeugma ve Mozaikleri, İstanbul.
- Önal 2009 M. Önal, Zeugma Mosaics: a Corpus, İstanbul.